

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-50>

Ян КАПРАНОВ,

orcid.org/0000-0003-2915-038X

доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Вінницького національного аграрного університету
(Вінниця, Україна) yankapranov@gmail.com

Оксана ШЕЛЕВЕР,

orcid.org/0000-0003-2200-5382

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) oksana.shelever@uzhnu.edu.ua

Леся КУШНІР,

orcid.org/0000-0003-0951-3024

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри хіміко-фармацевтичних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»
(Рівне, Україна) lesjunjaborisjuk@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ФАХОВОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Статтю присвячено питанням формування мотивації у здобувачів освіти до фахового вдосконалення. Ефективність освітнього процесу безпосередньо пов'язана з мотивацією і стимулом оволодіння майбутньою професією. Актуальність цієї проблеми загострюється в умовах кризи сьогодення. Основним фактором, що впливає на мотивацію до навчання здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання, є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, які в подальшому сформують фундамент їх фахової діяльності. Підвищенню мотивації освітньої діяльності сприяють: методика викладання, способи засвоєння навчального матеріалу, його зміст; використання на кожному з етапів заняття проблемних мотивацій та завдань; застосування інтерактивних та комунікативних технологій.

Мотивація здобувачів освіти при умовах дистанційного навчання та її підтримка протягом усього освітнього процесу – це проблема, на яку повинні звертати увагу викладачі (педагоги, наукові працівники) та адміністрація закладів освіти. В умовах сьогодення, незважаючи на те, що є безліч підходів та розроблених моделей, що стосуються підвищення та підтримки мотивації; залучення до освітніх процесів, видно, що недостатньо проведено роботи та ефективних, дієвих стратегій, які можна було б застосувати у дистанційному навчанні.

Авторами було здійснено декілька опитувань за допомогою Google form, які проводились на базі Вінницького національного аграрного університету, Ужгородського національного університету та Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія».

В анкетуванні взяли участь 90 здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти. В першому опитуванні здобувачам освіти необхідно було оцінити по 5-бальній шкалі різні категорії мотиваційних чинників. Другою частиною опитування була мета визначити, яку можливість дає фахове самовдосконалення в умовах дистанційного навчання здобувачів освіти бакалаврату.

Авторами встановлено, що навчання діє ефективніше, коли воно мотивоване, а діяльність здобувачів освіти збігається за спрямованістю та внутрішніми мотивами. В результаті стає успішною фахова підготовка випускника закладу освіти. Мотивація здобувачів освіти до фахового самовдосконалення в процесі дистанційного навчання повинна бути орієнтована на активну діяльність слухачів, широку практичну підготовку, залучення інформаційно-комунікаційних технологій, стимулювання стипендіями та сприяння появи позитивних емоцій – тоді підтримується мотивація, а обсяг і міцність отриманих знань досягає максимального рівня.

Ключові слова: мотивація, чинники, дистанційне навчання, заклади вищої освіти, професійна мотивація, самовдосконалення.

Yan KAPRANOV,*orcid.org/0000-0003-2915-038X**Doctor of Sciences (Philology), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the Ukrainian and Foreign Languages
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia, Ukraine) yankapranov@gmail.com***Oksana SHELEVER,***orcid.org/0000-0003-2200-5382**Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) oksana.shelever@uzhnu.edu.ua***Lesia KUSHNIR,***orcid.org/0000-0003-0951-3024**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Chemical and Pharmaceutical Disciplines
Rivne Medical Academy
(Rivne, Ukraine) lesjunjaborisjuk@gmail.com*

FORMATION OF MOTIVATION OF STUDENTS FOR PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

The article is devoted to the formation of motivation of students to professional development. The effectiveness of the educational process is directly related to the motivation and incentive to master the future profession. The urgency of this problem is exacerbated in the current crisis. The main factor that affects the motivation to study students in distance learning is the acquisition of knowledge, skills and abilities that will further form the basis of their professional activities. Increasing the motivation of educational activities is facilitated by: teaching methods, ways of learning the educational material, its content; the use of problematic motivations and tasks at each stage of the lesson; the use of interactive and communication technologies.

Motivation of students in distance learning and its support throughout the educational process is a problem that teachers (teachers, researchers) and administration of educational institutions should pay attention to. In today's conditions, despite the fact that there are many approaches and developed models to increase and maintain motivation; involvement in educational processes, it is clear that there is not enough work and effective, efficient strategies that could be applied in distance learning.

The authors conducted several surveys using Google form, which were conducted on the basis of Vinnytsia National Agrarian University, Uzhhorod National University and the Municipal Higher Educational Institution "Rivne Medical Academy".

The survey was attended by 90 applicants for the first (bachelor's) level of education. In the first survey, students had to evaluate different categories of motivational factors on a 5-point scale. The second part of the survey was aimed at determining the possibility of professional self-improvement in the conditions of distance learning for bachelor's degree students.

The authors found that learning is more effective when it is motivated, and the activities of students coincide in orientation and internal motives. As a result, the professional training of a graduate of an educational institution becomes successful. The motivation of students for professional self-improvement in the process of distance learning should be focused on the active activity of students, extensive practical training, the involvement of information and communication technologies, stimulation by scholarships and the promotion of positive emotions – then motivation is maintained, and the volume and strength of the knowledge gained reaches the maximum level.

Key words: *motivation, factors, distance learning, higher education institutions, professional motivation, self-improvement.*

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці вимагає нової концепції професійної підготовки майбутніх фахівців, яка ґрунтується на його тісній взаємодії з ринком освіти. Мотивація освітньої діяльності здобувачів знаходиться в умовах сучасних перетворень в українській освіті, і є однією з пріоритетних проблем. Під освітньою діяльністю розуміється не просто процес оволодіння якоюсь загальною або приватною навичкою, а мається

на увазі систематичний процес засвоєння людиною певного кола знань і вмій, який має більш-менш успішний характер. В умовах дистанційного навчання відповідальність за результати свого навчання, уміння самостійно здобувати необхідні знання і творчо застосовувати їх на практиці є ключовими умовами професійного і кар'єрного росту здобувачів освіти. Сучасні умови вступу до закладів вищої освіти інколи призводять до несвідомого

і несамостійного вибору фаху. Саме тому виникає проблема з професійною мотивацією, що потребує корекції, управління та інтенсифікації з боку педагогів, батьків, керівників і суспільства в цілому.

Аналіз досліджень. Проблема мотивації займає розуми вчених, їй присвячене досить багато публікацій: В. Асєєва, Є. Ільїна, В. Ковальова, П. Якобсона, Б. Ломова та ін.

Дослідниками підкреслюється потенціал для розвитку в здобувача освіти навичок самоорганізації, планування та відповідальності за своє навчання (Смульсон, 2012), які є підґрунтям для розвитку потужної внутрішньої мотивації до навчання. Науковці відзначають, що система дистанційного навчання розрахована переважно на достатньо свідомих студентів, які не потребують постійного контролю з боку викладача (Прибилова, 2017). Серед дослідників, які вивчали питання мотивації під час карантинних обмежень можна виділити О. Дробот, О. Карагодіна, О. Спіріна, К. Осадчу, Л. Карташову, та ін.

Метою статті є вивчення мотиваційної сфери здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня з позиції формування фахових мотивів для самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мотивація до фахового самовдосконалення здобувачів освіти є суттєво необхідною умовою для ефективного навчання, оскільки негативне чи байдуже ставлення може бути причиною низької успішності або неуспішності здобувача. Вища фахова освіта є фундаментальною складовою цілісної системи неперервної професійної освіти у сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку праці. Формування професійної мотивації здобувача освіти є важливим фактором його конкурентноздатності.

Вимушений перехід до електронного навчання створив нові умови і призвів до зміни ролі викладачів та самого закладу освіти. Саме вища освіта відіграє вирішальну роль ведення суспільства до більш сталого розвитку (ЮНЕСКО, 2015). Таким чином, викладачі в процесі дистанційного навчання стають «тьюторами», і їх задача – мотивувати, навчати та давати поштовх до розвитку самоорганізації здобувачів освіти під час дистанційного навчання.

Вимушене введення дистанційної форми під час COVID-19 стало для окремих представників студентської молоді стресовим, а для інших – нейтральним, адже з одного боку дистанційне навчання – це безпечне навчання в тих містах, які або в окупації, або знаходяться в прифронтових ділянках, або не мають гарного бом-

босховища, але разом з тим, саме мотиваційний фактор до дистанційного навчання, особливо під час війни буде одним з критичних, як оцінюють самі студенти та викладачі (Лахмотова, Шкраб'юк, Цапко, 2022). Дистанційне навчання має багато переваг за сучасного стану технологій. Воно доступне, гнучке і може бути з будь-якого місця та в будь-який час. Це ідеальне місце навчання для здобувачів освіти, які мають надійне підключення до інтернету, а також найшвидший спосіб організації електронного навчання в поширенні знань. Однак у нього є свої проблеми, одна з найбільших полягає в тому, щоб мотивувати здобувачів освіти до фахового самовдосконалення.

Наразі позанауковий суспільний дискурс пропонує безліч аргументів на користь дистанційного навчання, серед яких переважають судження прагматичного характеру. Наприклад, те, що студент отримує можливість навчатися у будь-який час і в будь-якому місці, на декількох курсах чи у декількох закладах освіти одночасно, засвоювати матеріал у своєму темпі та в безпечному середовищі. Зазначається доступність навчальних матеріалів, висока оперативність необхідного контакту з викладачем, підсилений індивідуальний підхід (Лахмотова, Шкраб'юк, Цапко, 2022).

Звернемось до визначення поняття «дистанційного навчання».

У педагогічній літературі дистанційне навчання розглядається як якісно нова форма освіти, що ґрунтується на принципах самостійності навчання здобувачів освіти, сучасних педагогічних методиках, технічних засобах передачі інформації як особливого типу освітньої діяльності, що робить процес гнучким, адаптивним, варіативним, багатовекторним, уможливило навчання здобувачам освіти індивідуальної освітньої траєкторії відповідно до їх потреб, інтересів і здібностей.

Дистанційне навчання передбачає деякі характеристики, такі як: мотивація до навчання, особистий інтерес, відданість, автономія, самоспрямування та управління власними стратегіями навчання. Це вимагає від здобувача активної ролі у формуванні своїх знань і самостійності (Chen, Magoulas, & Dimakopoulos, 2005).

Уявлення здобувачів освіти про свою фахову компетентність, бажання до самовдосконалення позитивно впливають на мотивацію. У здобувачів освіти, зацікавлених науковою діяльністю, зазвичай виявляються мотиви саморозвитку та досягнень. Саме вони змушують багато працювати, розв'язувати складні завдання, займатися самоосвітою, долати труднощі для досягнення найвищих результатів. Відчуття фахової компетентності

також може стимулювати інтерес та мотивацію, особливо коли здобувачам освіти надається можливість робити вибір, щодо своєї освітньої діяльності

У випадку низької мотивації викладачам доводиться використовувати різні способи стимулювання освітньої діяльності в умовах дистанційного навчання. Завдання викладача не лише зацікавити предметом, а й відкрити для майбутнього фахівця можливості практичного застосування отриманих знань.

Професійна мотивація як властивість особистості являє собою систему цілей та потреб, що спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння уміннями і навичками, свідомого ставлення до професії. Професійна мотивація відіграє роль компенсаторного фактору: при недостатньо розвинутих здібностях студент, але при наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації є одним із першочергових завдань вищої школи (Пінська, 2009).

Автори розділяють думку С. Єрохіна, Ю. Нікітіна та І. Нікітіної, що професійна мотивація студентів активно формується на 3-4 курсах навчання, коли поглиблено вивчаються професійно-зорієнтовані дисципліни та відбувається реальне знайомство з практикою.

Ефективність освітнього процесу безпосередньо пов'язана з тим, наскільки високими є мотивація і стимул оволодіння майбутньою професією. Мотивація є рушійним фактором при самоорганізації та самоосвіті, які визначаються в дистанційному навчанні, як важливі складові. Велику частину часу здобувач в умовах дистанційного навчання проводить в самостійному освоєнні матеріалу. Варто підкреслити, що стресова ситуація, повітряні тривоги, окупація, відсутність світла та інтернету, можливі переїзди до інших міст та країн, знаходження в бомбосховищах не дуже спонукає здобувачів до навчання. А саме зосередженість, сконцентрованість та прагнення до самоосвіти, з досить високим самоконтролем – є обов'язковими елементами дистанційного навчання.

На думку В. Прибилової дистанційне навчання – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручній для людини час та у віддаленому від викладача місці (Прибилова, 2017). Важливим для зацікавленості дистанційним навчанням є відношення між мотивом і метою. Мета, поставлена викладачем, повинна бути зрозуміла майбутньому

фахівцю і стати його метою. Для перетворення мети в мотивацію велике значення має усвідомлення здобувачем своїх успіхів, просування вперед та розуміння значущості його майбутньої професії. При вивченні дисципліни важливо здійснювати розкриття студентові сутності, що лежить в основі всіх явищ, то спираючись на цю сутність, він сам пізнає окремі явища. Тоді освітня діяльність набуде для нього творчого характеру, тим самим викликаючи у нього зацікавленість предметом та бажання до фахового самовдосконалення.

Для дослідження автори використовували методику вивчення мотивів освітньої діяльності здобувачів освіти, модифіковану А. Реаном, В. Якуніним. Зазначена методика визначала ефективність таких типів мотивації:

- стати висококваліфікованим фахівцем;
- отримати диплом;
- постійно отримувати стипендію;
- набути глибоких і міцних знань;
- не запускати предмети навчального циклу;
- не відставати від однокурсників;
- забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності;
- виконувати педагогічні вимоги;
- отримати інтелектуальне задоволення.

Авторами було здійснено декілька опитувань за допомогою Google form, які проводились на базі Вінницького національного аграрного університету, Ужгородського національного університету та Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія».

В якому взяли участь 90 здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти. В першому опитуванні здобувачам освіти необхідно було оцінити по 5-бальній шкалі попередньо наведені типи мотивації (рис. 1).

Згідно відповідей, по 5-бальній шкалі були оцінені такі типи мотивації:

- отримати диплом (37%);
- постійно отримувати стипендію (57%);
- стати висококваліфікованим фахівцем (42%).

Оцінку 1 бал отримали такі категорії:

- виконання педагогічних вимог (24%);
- отримувати інтелектуальне задоволення (18%).

Другою частиною опитування була мета визначити можливість, яку дає фахове самовдосконалення в умовах дистанційного навчання здобувачів освіти бакалаврату.

З відповідей респондентів автори відмічають, що найбільшу кількість 5-бальної оцінки набули категорії «Зробити кар'єру» та «Мати матеріальні

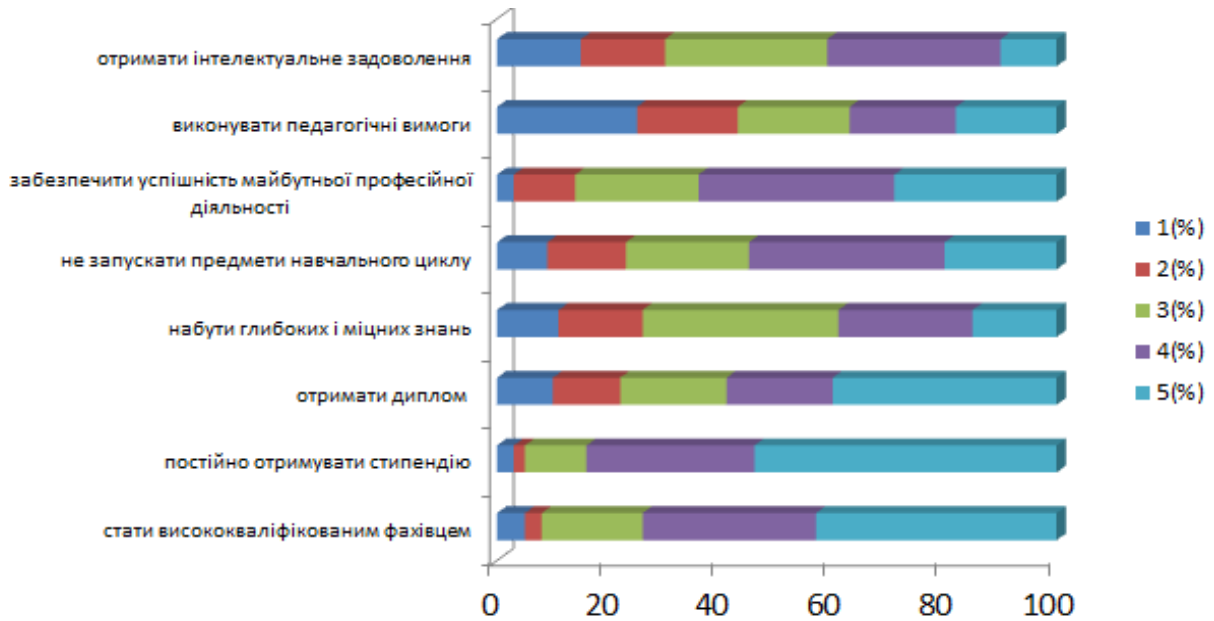

Рис. 1. Відповіді здобувачів освіти

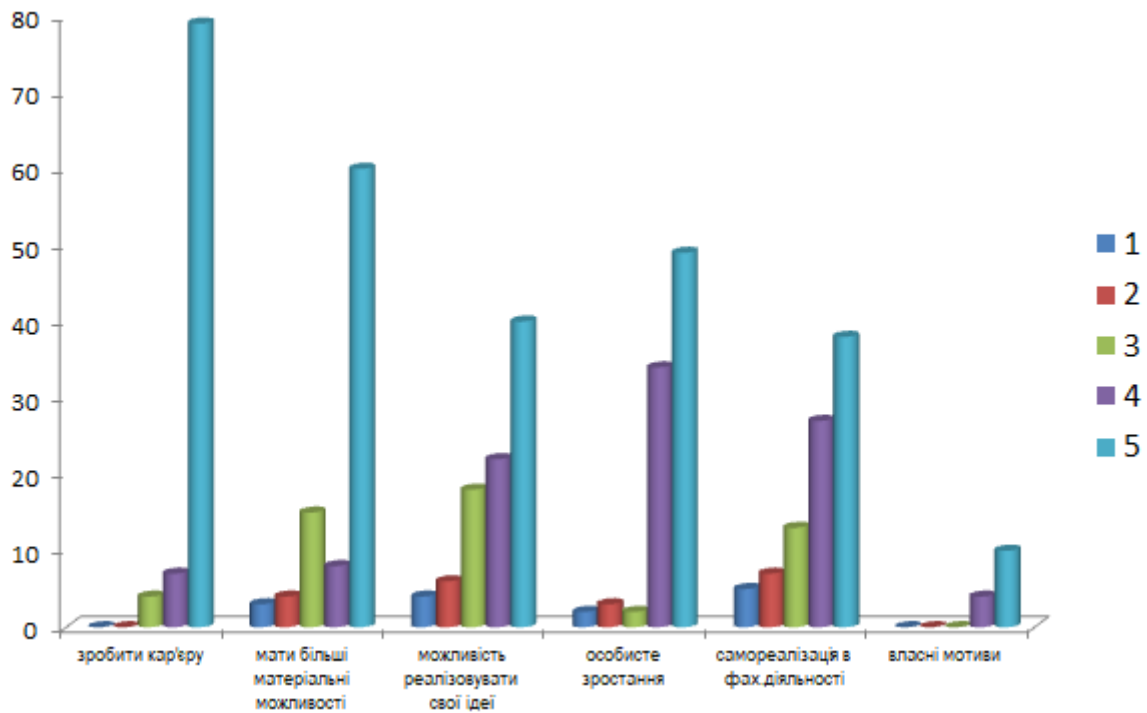

Рис. 2. Відповіді здобувачів освіти

можливості» (91% та 77% відповідно). З опитування можна стверджувати, що навчання діє ефективніше, коли воно мотивоване, а діяльність здобувачів освіти збігається за спрямованістю та внутрішніми мотивами. В результаті успішною стає фахова підготовка випускника закладу освіти. Автори вважають, що одним із шляхів формування мотивації до фахового самовдоско-

налення є розширення досвіду фахової діяльності здобувачів освіти, якого вони набувають в процесі ґрунтовної практичної підготовки та мотивування стипендіями. Мотивація здобувачів до фахового самовдосконалення в процесі дистанційного навчання повинна бути орієнтована на активну діяльність слухачів, широку практичну підготовку, залучення інформаційно-комуніка-

ційних технологій, стимулювання стипендіями та сприяючи появі позитивних емоцій – тоді підтримується мотивація, а обсяг і міцність отриманих знань досягає максимального рівня.

Висновки. Отримані результати в процесі опитування здобувачів освіти доводять важливість аналізу особливостей мотивації здобувачів освіти до фахового самовдосконалення у процесі дистанційного навчання. Обґрунтовано, що мотивом

до навчання є усвідомлення здобувачами реальної суспільної користі від своєї участі у даній сфері діяльності, переживання особистої відповідальності за успішну працю, готовність до подолання можливих моральних та фізичних труднощів. Завдання викладача – забезпечити здобувачів освіти можливістю виявити свої здібності, фахові навички і ствердити себе через навчально-професійну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chang C. Fang M. E-Learning and Online Instructions of Higher Education during the 2019 Novel Coronavirus Diseases (COVID-19) Epidemic. *J. Phys. Conf. Ser.* 2020.
2. Chen S. Magoulas G. Dimakopoulos D. Flexible interface design for web catalogs for different cognitive styles. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 2005. № 56, pp. 70-83.
3. Heckhausen J., Wrosch K., Schultz R. A motivational theory of life development. *Psychological review*. 2010. URL: <http://dx.doi.org/10.1002/asi.20103>
4. UNESCO. United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005–2014. *International Implementation Scheme*, 2015. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654> (дата звернення: 25.11.2022).
5. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна // *Юридична наука*, 2011, № 1. С. 20-28.
6. Лахмотова Ю. Шкрабюк В. Цапко А. Мотивація до дистанційного навчання студентів Вищих закладів освіти в умовах воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2022. № 52. URL: http://www.afhn-journal.in.ua/archive/55_2022/part_2/31.pdf (дата звернення 28.11.2022)
7. Переваги та недоліки дистанційного навчання. *Кафедра менеджменту Львівського торговельно-економічного університету*, 2020. URL: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya> (дата звернення 30.11.2022)
8. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*, 2009. № 14. С. 111-115.
9. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*, 2017. № 4. С. 27–36.
10. Реан, А. Якунін В. Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів, 2016. URL: <https://psiukrearth.ru/psihologichni-testi-ta-igri/7790-metodika-vivchennja-motiviv-navchalnoi-dijalnosti.html> (дата звернення 28.11.2022)
11. Смільсон Ю. Дистанційне навчання: психологічні засади. Монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012.

REFERENCES

1. Chang C. Fang M. E-Learning and Online Instructions of Higher Education during the 2019 Novel Coronavirus Diseases (COVID-19) Epidemic. *J. Phys. Conf. Ser.* 2020
2. Chen S. Magoulas G. Dimakopoulos D. Flexible interface design for web catalogs for different cognitive styles. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 2005. № 56, pp. 70-83.
3. Heckhausen J. Wrosch K. Schultz R. A motivational theory of life development. *Psychological review*, 2010
4. UNESCO. United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005–2014. *International Implementation Scheme*, 2015. Available online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654> (data zvernennia 25.11.2022)
5. Yerokhin S. A. Kontsepsiia profesiinoi motyvatsii studentiv yak faktoru konkurentnosti na rynku pratsi [The concept of professional motivation of students as a factor of competitiveness in the labor market] *Yurydychna nauka*, 2011. № 1. pp. 20-28. [in Ukrainian].
6. Lakhmotova Yu. Shkrabiuk V. Tsapko A. Motyvatsiia do dystantsiinoho navchannia studentiv Vyschkykh zakladiv osvity v umovakh voiennoho stanu [Motivation for distance learning of students of higher educational institutions under martial law]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvizivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 2022, № 52. URL: http://www.afhnjournal.in.ua/archive/55_2022/part_2/31.pdf (data zvernennia 30.11.2022) [in Ukrainian].
7. Perevahy ta nedoliky dystantsiinoho navchannia [Advantages and disadvantages of distance learning] *Kafedra menedzhmentu Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, 2020. URL: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya> (data zvernennia 30.11.2022) [in Ukrainian].
8. Pinska O. Profesiina motyvatsiia yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti navchalnoi diialnosti studentiv [Professional motivation as a means of improving the efficiency of students' learning activities]. *Problemy трудової і професійної підготовки*, 2009, №. 14. pp. 111-115 [in Ukrainian].
9. Prybylova V. Problemy ta perevahy dystantsiinoho navchannia u vyschkykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. [Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine]. *Problemy suchasnoi osvity*, 2017. № 4. pp. 27–36. [in Ukrainian].
10. Rean A. Yakunin V. Metodyka vuvchennia motyviv navchalnoi diialnosti studentiv [Methods of studying the motives of students' learning activities], 2016. URL: <https://psiukrearth.ru/psihologichni-testi-ta-igri/7790-metodika-vivchennja-motiviv-navchalnoi-dijalnosti.html> (data zvernennia 28.11.2022) [in Ukrainian].
11. Smulson Yu. Dystantsiine navchannia: psykhologichni zasady [Distance learning: psychological foundations]. *Monohrafiia. Kirovohrad: Imeks-LTD*, 2012 [in Ukrainian].